

In maart 2014 verscheen in Utrecht de door het Literatuurhuis samengestelde festivalbloemlezing **Boedapest, literair zakreisboek** in de serie City2Cities. Het grafisch boek-kofferontwerp van Alik van der Kruijs en Lena Steinborn op de omslag verwijst mede naar het Paushuis, waar het literair festival City2cities gehouden werd. (Zie MM! 66, afgelopen voorjaar).

Pilinszky, Dedinszky en Alföldi

Tijdens het festival raakte ik onder de indruk van de gedichten van János Pilinszky. De mooiste zin in Boedapest, literair zakreisboek staat in zijn door Erika Dedinszky vertaalde gedicht Ikonen van de grote stad uit **Krater**: 'Het breekt af en vereeuwigt: deze namiddag in juni'. Met deze gedichten, vier boekfragmenten, twee artikelen, twee nieuwe Nederlandse bijdragen en drie nieuwe vertalingen van vertaalprijswinnares Mari Alföldi (*) en de bijdrage **Boedapest, een literaire pelgrimstocht** spreidt het literair zakboek een waaier uit die uitnodigt om de stad te bekijken en Hongaarse literatuur te (her-)lezen.

Bernlef, Petőfi, Attila, Liszt en Koelemeijer

Na de pelgrimstocht-plattegrond met 18 bezienswaardigheden staat de passage van Bernlef uit zijn **Publik geheim**, p. 7, waarin hij Budapest schetst zonder de stadsnaam te noemen (Dit boek is besproken in MM 61). Dit fragment vormt een passende inleiding op de stad Budapest. De eerstgenoemde bezienswaardigheid daar is het naar de nationale dichter en revolutieheld uit 1848 genoemde Petőfiumuseum

'1956'. Daarin staan ook citaten van ooggetuige György Konrád. Konrád zelf beschrijft in zijn **Contemplatie aan de Donau*** de in 1944 opgeblazen Margarethabrug (**Margit híd**), het schoenen- of Holocaustmonument (10) en ook zijn woning aan het Szilágyi Dezsőplein 4, waar de later uitgeweken componist Béla Bartók **De wonderbaarlijke mandarijn** schreef. Konrad be-

Literaire, muzikale pelgrimstocht langs beelden, bruggen en gebouwen

sluit met: 'Als wij slecht met elkaar omgaan, als we elkaar proberen te vermoorden, dan storten de bruggen in. Wie de rivier respecteert, respecteert ook zijn medemens.'

Oorlog en literatuur lijken in Hongarije nog steeds een twee-eenheid. György Spiró stelt in **Sint Nicolaas*** vragen over de kaarsen in het raam bij Allerzielen en de rode laarzen bij Sint Nicolaas en wandelt dan als kind van de Margitbrug naar de aan puin geschoten bioscoop Corvin (4), (waar op **Corvin**

om zich heen hebben wat dood kan gaan, de oorlog liet te diepe sporen na. Schrijvers spreken na decennia, soms na eeuwen, via hun werk. Veel beroemde Hongaarse schrijvers liggen op de met tempels, monumenten en beelden versierde Kerepesi-begraafplaats waar ook 'communistiche kopstukken' rusten. Soms blijven de figuren die ze tot leven brachten eeuwig jong. De (bronzen) figuren uit **De jongens uit de Pálstraat** van Ferenç Molnár spelen nu nog in de Práter utca 11 (zie ons artikel hierover in MM 57, red.).

Márai en Scholten

Van schrijver Jaap Scholten, die o.a. in de NRC schrijft, is het deel **Beminnelijke chaos** van <http://eeuwvandestad.nl/archives/5079> (VPRO-gids,

radio) en een fragment uit **Heer en Meester** van uitgever Atlas Contact (pp. 49 - 56) opgenomen. In de niet eerder verschenen bijdragen **Sándor Márai I** en **II** beschrijft Scholten naast foto's van Márai het beeld van hem onderaan de trap die naar Buda leidt en gunt de lezers tegelijk een blik achter de schermen van zijn Budapest. Via 'lanterfantende tuinmannen', de trieste aanblik van een kindertehuis, honden en een dakloze schetst hij een beeld van enkele huizen en straten in de buurt in Buda waar hij woont. Daarbij

Boedapest, Literair zakreisboek

en literatuurhuis (1) aan de Károlyi Mihály utca 16. De beelden van de anonieme dichter bij de Burcht van Vajdahunyad en van de naast het Parlementsgebouw in gepeins verzonken József Attila, van wie de geboortedag 11 april de Hongaarse dag van de poëzie werd, zijn monumentaal. Na de bescheiden plaquette van Milán Füst aan de Hársfa utca 6 volgen drie beelden van Mihály Vörösmarty, Mór Jókai en componist-pianist en oprichter van de Nationale Muziekacademie in Budapest, Ferenç Liszt, aan naar hen genoemde pleinen. Op de pelgrimstocht ligt ook de Opera, met op de gevel beelden van Liszt, Mozart, Verdi en Puccini. Het gebouw, of beter het kostuumatelier daarin speelt een rol in de bijdrage **Anna Boom** van Judith Koelemeijer.

Konrád, Mak, Spiró en Bartók

En dan is er het plein met Petőfi bij de Elisabethbrug in Pest dat in de bijdrage **Budapest** uit **In Europa** (pp. 591 - 599) door Geert Mak beschreven is in een relaas rond

köz 1 nu nog het art-deco-filmhuis staat). Ouder terugkijkend stelt hij vast: 'Er is geen stad waarin ik niet de toekomstige ruïnes zie, geen huis in aanbouw dat ik niet gelijk afgebrand, met gras en bomen begroeid, kan zien, -'.

Steinz, Tóth, Molnár, Kerepesi en New York

Peter Steinz zet in **Made in Europe, de kunst die ons continent bindt** het Europese Koffiehuis Café New York in Boedapest in Europees perspectief. De impact van ontmoetingen in het koffiehuis is literair gezien groot. In New York discussieerden onder meer Dezsó Kosztolányi, Péter Esterházy en Péter Zilahy en zij schreven er soms ook. Je kunt in deze chique ambiance nog steeds heerlijke koffie drinken. In de aandoenlijke autobiografische bijdrage van Krisztina Tóth die in **Hebben en zijn*** een beeld schetst van een in de omgeving van **Hid tér** wandelende onbevungen tiener naar haar privédocent Frans speelt de dood een rol. Haar docent wil niets

komt onvermijdelijk het communisme en de tweede wereldoorlog ter sprake, zoals ook bij vele Hongaarse schrijvers. In het aansluitende fragment uit: **Land, land** beschrijft de ontheemde Sándor Márai (vertaling Mari Alföldi, pp. 96-98) vanuit Amerika vijftig jaar herinneringen aan Budapest. De stad roept dichtregels op en onderscheidt zich voor hem van andere steden, die muziek oproepen. Zijn sombere gemoedstoestand is verwoord in de bijdragen van Scholten. Het literair zakreisboek is door de veelzijdigheid een fijn kleinood, alleen de poëzie had iets rijker vertegenwoordigd kunnen worden en een enkel lied had ook niet mistaan.

*In een niet eerder verschenen vertaling van Mari Alföldi

Zie ook: MM! 25, over de Donaubrug, MM! 27 over Petőfi en andere auteurs en MM! 23 en 60 over de Muziekacademie Liszt Ferenc.

Gerhild Tóth-van Rooij

Hajnali háztetők

Irodalmi séta okos telefonra

Een literaire wandeling op je smartphone

Soms is het toeval je gunstig gezind: toevallig kreeg ik van een cursist een cd-box met op een drietal cd's de gesproken versie van het boek **Hajnali háztetők** (Daken in de vroege ochtend), van Géza Ottlik. Toevallig nam ik mij voor de cd's nu eens niet weg te bergen, maar tijdens een lange autorit in de cd-speler te leggen: heerlijk weer eens Hongaars luisteren.

Toevallig raakte ik bijzonder gecharmeerd van een (licht romantische) episode uit het verhaal en besloot ik dat fragment als lesmateriaal te gebruiken in mijn vergevorderdengroep. En ja, om nu de tekst bij het hoorspel te zoeken, zet je tegenwoordig gewoon even de titel van het boek in een zoekopdracht en klaar is kész. Maar

- toeval of niet - ik vond meer dan alleen de tekst van deze fascinerende roman van Ottlik...

Het bleek dat er in 2012 een smartphone-applicatie is gemaakt waarin het boek **Hajnali háztetők** een hoofdrol speelt. Een consortium van organisaties uit de museumwereld, het onderwijs en de nieuwe media heeft een app ontwikkeld voor een digitale literaire wandeling in Budapest die langs alle plaatsen voert waar **Hajnali háztetők** zich afspeelt. Op en tussen elke lokatie laat het programma je de betreffende episode uit het boek horen. Tevens kun je achtergrondinformatie krijgen over het gebouw of de omgeving alsmede foto's, filmbeelden en krantenartikelen uit de twintiger en dertiger jaren, de tijd waarin het boek zich afspeelt. Een kaart van Budapest uit 1938 geeft extra couleur locale aan het geheel.

Door middel van GPS-navigatie wordt het beschikbare materiaal per lokatie ten gehore gebracht en/of verschijnt het op het scherm van de smartphone of tablet. De app is als een product in de serie **Guide@hand** gratis te downloaden in de App Store of op Google Play.

In totaal duurt de literaire interactieve wandeling zes uur, maar je kunt het materiaal ook in etappes tot je nemen! Van Géza Ottlik is **School aan de grens** in 2003 in Nederlandse vertaling verschenen (zie MM! 25). ■ (EvS)